

Steinar Pedersen. Presentasjon, 19.10.21, ved overføring av Lappekodusillen fra Riksarkivet til samisk arkiv. Kautokeino.

Lappekodusillen – bakgrunn og betydning.

I 1751 ble grensen mellom Sverige og Norge trukket fra Østfold og nesten til dagens grense mellom Russland og Norge. Med dette ble Norges landareal betydelig utvidet i og med at den samiske regionen Indre Finnmark ble en del av Norge. Det gjelder dagens kommuner Kautokeino, Karasjok og øvre del av Tana.

Men – grensen ville kunne berøre den samiske reindrifta negativt på hele strekninga fra Sør-Trøndelag til det nordligste endepunktet. Derfor kom de to statene, Danmark-Norge og Sverige m/Finland, frem til en ordning som vitner om høy rettskultur.

Man anerkjente samene som et eget folk med grunnleggende rettigheter. En felles målsetting var *den Lappiske Nations Conservation* – bevaring av den samiske nasjon.

Dette statsløse folket – samene – skulle ha en sikker fremtid, og livsgrunnlag skulle sikres, uavhengig av om statene trakk sin grenselinje gjennom deres gamle bruksområde.

Denne garantien kom som et tillegg til selve grensetraktaten. Dette tillegget på 30 paragrafer var *Første Codicill og Tillæg til Grendse-Tractaten imellem Konge-Rigerne Norge og Sverrig **Lapperne** betreffende*. Dette er senere best kjent som Lappekodusillen (av latinsk *codicil* – tillegg). Den skulle ha samme kraft som grensetraktaten selv, og var både en bilateral traktat og intern lov i begge land.

Samene ble der sikret adgang til å bruke land og vann på begge sider av grensen etter gammel sedvane. I første rekke dreide dette seg om reindrift, og rett til jakt og fiske ved overflytting til det andre landet. Kodusillen fastsatte også full samisk nøytralitet i tilfelle krig mellom de to statene. Egne samiske administrasjonsordninger og en intern samisk domstol - *Lapperetten*, er også viktige deler av kodusillen. Det samme er reglene om samenes valg av statsborgerlig tilhørighet.

Lappekodusillen gjaldt fullt ut på grensen fra og med Trøndelagsfylkene i sør helt til Varanger i Øst-Finnmark i nord, frem til 1809. Finland ble da utskilt fra Sverige, og etablert som et storfyrstedømme under den russiske tsar. Den nordligste delen av 1751-grensen mot Sverige ble fra da av grense mellom Norge og Finland. Men – kodusillen var likevel fullt ut operativ på denne “nye” grensestrekningen frem til 1852.

I dette nordøstligste grenseområdet ser man for øvrig at kodusillen ble anvendt for å sikre grunnlaget også for andre grenseoverskridende samiske næringer enn reindrift, blant annet for det viktige laksefisket i Tanavassdraget som var blitt grenseelv i 1751.

I 1852, med bakgrunn i både regionale og internasjonale forhold, ble imidlertid den finsk-norske grensen stengt for reindriftsoverflyttinger begge veier. Men – kodusillen som sådan er aldri blitt formelt opphevet på denne grensestrekningen.

På grensen mellom Sverige og Norge sto Lappekodusillen ubeskåret ved lag til 1883. Da kom den såkalte *Felleslappeloven* – men med kodusillen som rettsfundament.

Ved unionsoppløsningen i 1905 sto Norge meget sterkt på at kodusillen måtte bort. Slik gikk det ikke, og i 1919 ble partene enige om den første reinbeitekonvensjonen mellom de to landene. Kodusillen var fundamentet både for denne og senere reinbeitekonvensjoner.

Lappekodusillen er også et viktig prinsippdokument i den nyere samepolitiske utviklingen. Blant annet er kodusillen omtalt som samenes Magna Charta.

Den første samiske parlamentarikerkonferansen, i 2005, sammensatt av sametingene i Finland, Norge og Sverige, og med deltakelse av representanter for samene i Russland, trakk opp et vidtfaavnende perspektiv på kodusillen. Konferansen slo bl.a. fast,

... at de nordiske statene, gjennom lappekodusillen av 1751 har anerkjent samene som et folk med rett til egen framtid, uten hinder av riksgrensene som da ble trukket. Det skjedde gjennom en sikring av samenes rett til bruk av land og vann, og omfattende interne selvbestemmelsesordninger. Dette er langt på vei i tråd med moderne folkerett.

Et tungt nordisk ekspertutvalg som la frem forslag til en nordisk samekonvensjon i 2005, slo likeledes fast at en nordisk samekonvensjon er *en fornyelse og utvikling av samenes hevdvunne rettigheter som ble kodifisert i Lappekodusillen av 1751.*

Når det gjelder kodusillens formelle status i dag vil jeg peke på at det var avtalt at ny reinbeitekonvensjon mellom Norge og Sverige skulle vært på plass i 2002. Det var den ikke da, og er det heller ikke i dag. Men - Lappekodusillen er fortsatt der, og Norges Høyesterett uttalte følgende, sommeren 2021:

«Lappekodusillen av 1751 er derfor nå den gjeldende folkerettslige avtale om den grenseoverskridende reindriften mellom Norge og Sverige (Hr-2021-1429-A).

Dette vil si at Lappekodusillen fortsatt er et meget vitalt dokument.

Vi bør alle være svært takknemlige til Arkivverket, og riksarkivar Inga Bolstad, når originalversjonen av Lappekodusillen nå overføres til, og skal forvaltes av en samisk institusjon. Dét har meget stor symbolsk betydning.